

..... Ogoni Elu maskers met en zonder scharnierende onderkaak

door **Max Ammer**

De Ogoni hebben een rijke folkloristische cultuur met festiviteiten en dansen waarbij maskers een grote rol spelen. Sommige van deze maskers vertonen een grote gelijkenis met die van hun grotere buurstam de Ibibio. Zo is bijvoorbeeld de losse onderkaak van de meeste Elu (geest) maskers ook te zien bij de mari-onetten die de Ibibio gebruiken. Hoewel ik al langer in Oost Nigeria werkte ontstond mijn belangstelling voor etnografische objecten pas na het verzoek van een vriend, gedaan tijdens een verlof in Nederland. Hij verzamelde zelf etnografica en vroeg mij om voor hem eens een beeld of masker mee te nemen. Volgens hem zouden er in dit gebied nog hele interessante dingen te vinden zijn.

Ik heb toen een klein boekje aangeschaft met afbeeldingen van maskers en beelden dat ik sindsdien altijd bij me had. Dit boekje gebruikte ik om de mensen waarmee ik in gesprek kwam duidelijk te maken wat ik zocht.

Hierdoor is bij mij de verzamelkoorts begonnen en ik heb dan ook nooit wat aan deze vriend afgestaan.

Zo kwam ik op een dag in 1972 op een klein bruggetje in de buurt van het dorpje Bomu in contact met een jonge man die ik mijn boekje toonde en vroeg of hij soms wist waar ik aan dergelijk materiaal kon komen.

Hij vroeg me om hem de volgende dag op de zelfde plek te willen ontmoeten. Daar ik gewend was dat de meeste personen lieten weten dat ze dergelijke objecten niet kenden was dit al heel positief. Toen hij de volgende dag op de afgesproken tijd verscheen met een klein Elu maskertje kon mijn dag niet meer stuk.

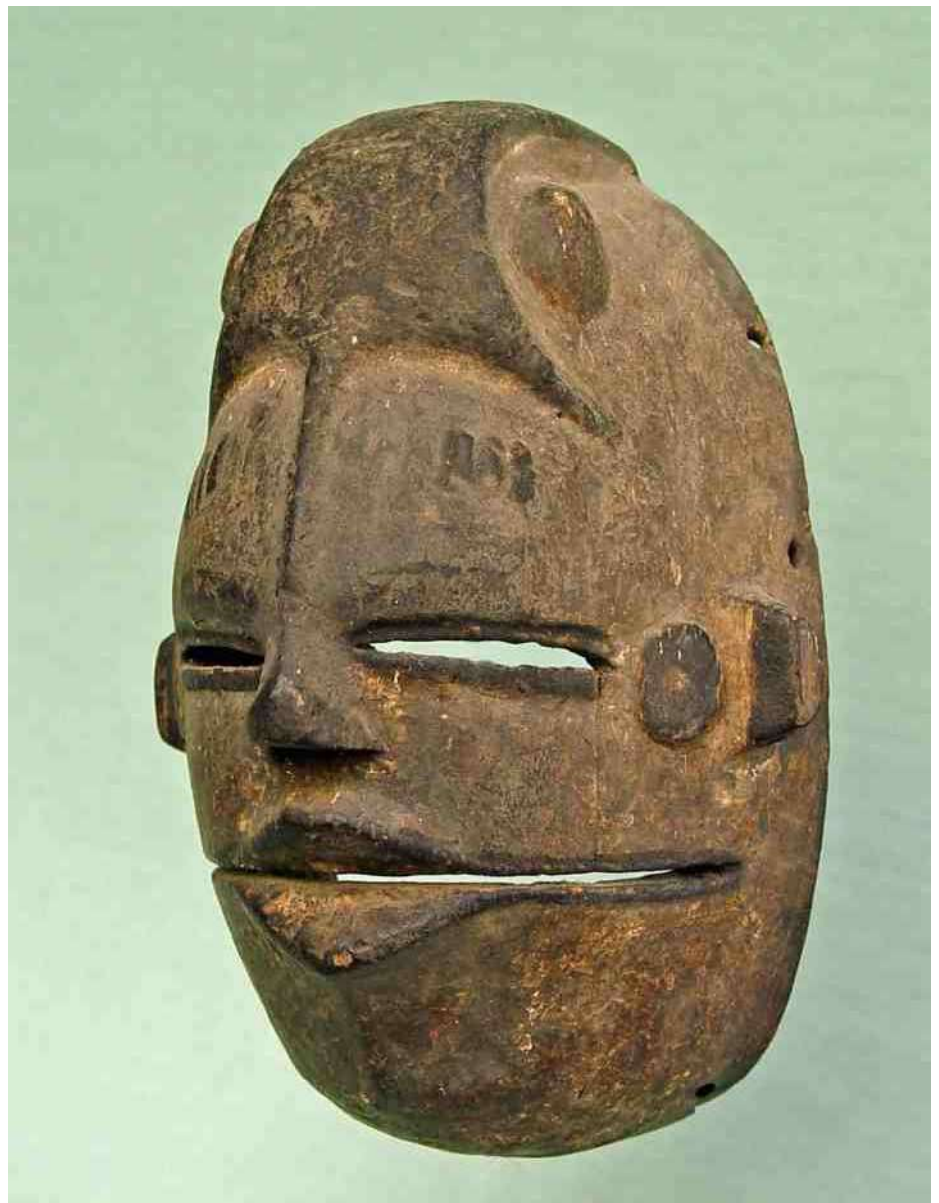
Natuurlijk wist ik toen nog helemaal niet dat het om een Elu masker ging.

Want hoewel ik toen al enige tijd in dit gebied werkzaam was had ik zelfs de naam Ogoni nooit bewust gehoord. Wij gingen er in die tijd van uit dat alle mensen in dat gebied tot de Ibo of Ibibio bevolkingsgroepen behoorden. Ik heb in de daaropvolgende weken nog een stuk of twaalf objecten van deze man kunnen kopen waaronder nog een aantal Elu maskertjes. Normaal is het niet zo eenvoud-

dig voor buitenstaanders om deze objecten te zien te krijgen, omdat zij omhangen zijn met geheimzinnigheid.

Pas achteraf heb ik begrepen, dat het beschikbaar komen van dit betrekkelijk grote aantal objecten het gevolg moet zijn geweest van die Biafra oorlog. Veel mensen zijn toen gedood of op de vlucht geslagen.

Ik vroeg mij indertijd wel af op welke manier je zulke kleine maskers zou kunnen gebruiken, want ze passen helemaal niet op je gezicht. Later leerde ik dat

afb 3 - Elu masker - open mondspleet

afb 1a - vaste kaak - rookkleur - h 18

afb 1b - vaste kaak - rookkleur

ze op het voorhoofd gedragen worden waarbij het gelaat van de drager afgeschermd wordt door een kap van plantenmateriaal of (en) lappen. Deze maskertjes worden gedragen door jonge leden van geheime genootschappen die sociale, religieuze of regerende functies hebben, tijdens begrafenissen, oogstfeesten en andere festiviteiten maar de reden van gebruik kan van dorp tot dorp verschillen.

In de literatuur [A] lees je dat de meeste exemplaren in het bezit zijn van een losse scharnierende onderkaak [afb blz 23] en dat sommige een hekje van bamboe hebben op de plaats van de tanden. De onder en bovenkaak zijn dan vaak met touwtjes of plantenvazel met elkaar verbonden.

Bij vier van mijn zeven maskertjes die allemaal uit de omgeving van Bomu komen is dat niet het geval [afb 1-2-3-4]. Die hebben geen losse onderkaak,

maar zijn uit één stuk gesneden. Bij drie van deze vier wordt de mond gevormd door een horizontale snede door en door, die tot achter de oren door loopt, maar dan stopt. Bij de vierde is deze snede niet door en door, maar is de mond alleen van buiten ingekerfd [4].

De overige drie exemplaren van de zeven hebben wel een losse onderkaak, die echter al in het scharnier aan de bovenkaak vastgespijkerd zat toen ik ze kocht [afb 5-6-7]. Naar de reden hiervan kan ik alleen maar gissen. Duidelijk is wel dat voor bepaalde ceremoniën kennelijk geen scharnierende onderkaak vereist is gezien de aanwezigheid van die uit één stuk gesneden exemplaren uit het zelfde gebied. En zelfs lijkt daar dat scharnieren dus zelfs ongewenst geweest te zijn (?), gezien de vastgezette scharnieren bij de laatste drie maskertjes. Dat intrigeert me wél.

Bij deze drie maskertjes, die ooit een bewegende kaak hebben gehad, is te zien, dat ze in het verleden tanden hebben gehad in de vorm van een bamboe hekje achter de mondopening. Alleen bij de laatste is dit nog compleet aanwezig [zie de afbeeldingen 7a en 7b].

De vier maskers, die uit een stuk gesneden zijn, hebben geen tanden. Dat verwondert me niet, want technisch zou het lastig zijn om ze te bevestigen en bij gesloten mond zijn ze tóch niet zichtbaar.

Nu nog even over de kleur : De eerste twee maskers, met dus vaste onderkaak, zijn bedekt met een rookpatina waardoor van de oorspronkelijke kleur niets meer te zien is. Ik vermoed dan ook, dat zij lange tijd op de zelfde rokerige plek zijn bewaard [afb 1-2]. Voor de maskers 3 en 4 geldt dit in wat mindere mate, die zijn niet egaal grijs-zwart, maar vertonen nog schakeringen in tint.

afb 2 - vaste kaak - rookkleur - h 18

afb 3 - vast - rookkleur - verduisterd - h 18,5

De overige maskers [5 - 6 en 7) hebben nog duidelijk kleur. Voor die exemplaren zijn rode, witte en zwarte pigmenten gebruikt.

De stelling, dat de meeste Elu maskertjes in het bezit zijn van een losse scharnierende onderkaak, blijft hiermee overeind, maar het is mogelijk dat het hebben van een vaste onderkaak regionaal bepaald is. Andere literatuur, die ik niet ken, zou dit kunnen ondersteunen
 (of tegenspreken?)

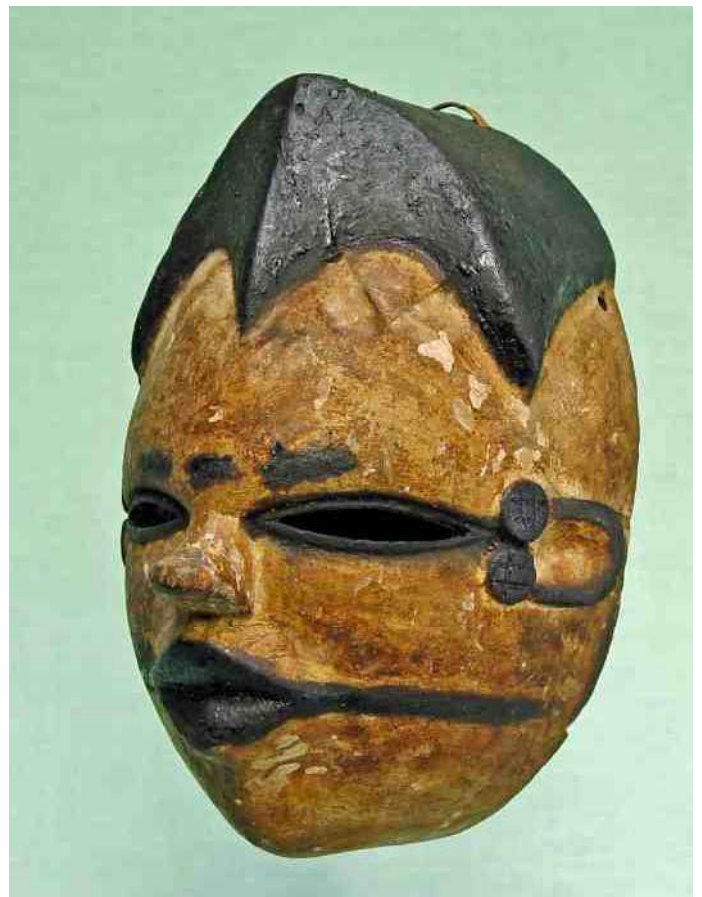
Max Ammer

Litteratuur & verantwoording fotobewerking

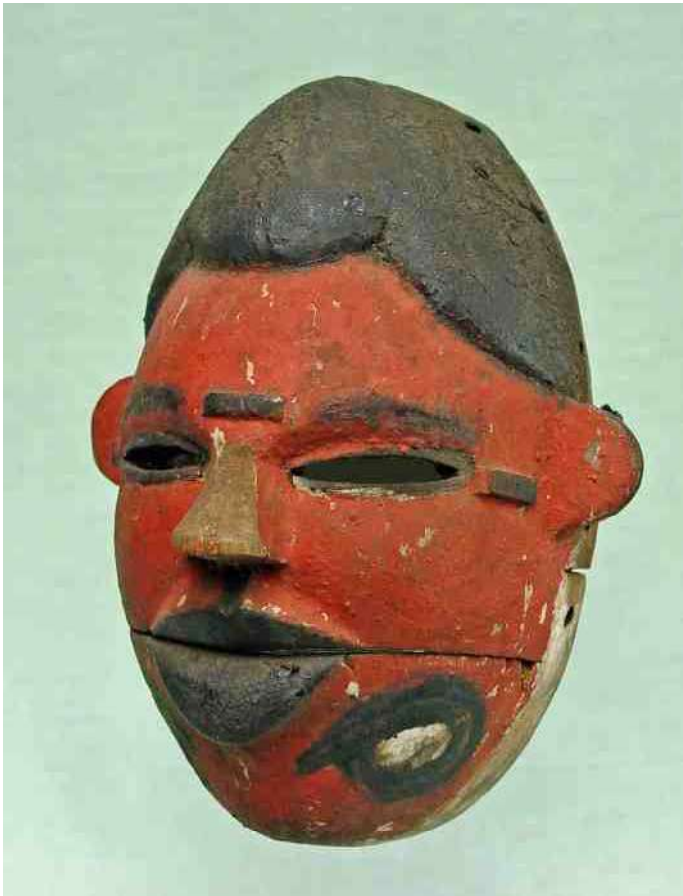
[A] - "Ways of the rivers" -

M.G. Anderson & P.M. Peek

- afb 1 tm 7 maskers in collectie Max Ammer
- afb blz 23 masker open mond - rest 1 'tand' particuliere collectie
- Vanuit foto-esthetisch oogpunt werden alle maskers (m.u.v. blz 10 en 23) aan de achterzijde verduisterd.

afb 4 - vaste kaak - h 19

Afb 5 - losse kaak vastgezet - h 18,5

afb 6 - losse kaak vastgezet - h 18

afb 7a - losse kaak vastgezet - voorzijde - h 20

afb 7b - losse kaak vastgezet - achterzijde tandenrij nog compleet